

Unge, sprog og køn

Quist, Pia; Mægaard, Marie

Published in:
I mund og bog

Publication date:
2009

Document version
Tidlig version også kaldet pre-print

Citation for published version (APA):

Quist, P., & Mægaard, M. (2009). Unge, sprog og køn. I H. Hovmark, I. Stampe Sletten, & A. Gudiksen (red.), *I mund og bog: 25 artikler om sprog tilegnet Inge Lise Pedersen på 70-årsdagen d. 5. juni 2009* (s. 205-218). Museum Tusulanum.

UNGE, SPROG OG KØN

Inge Lise Pedersen pegede i en artikel i 1998 på at der mangler sociolingvistiske undersøgelser af "ungdomssprog i kønsperspektiv". Selvom kønsperspektivet måske ikke har været det primære, har 2000-tallet budt på en række sociolingvistiske undersøgelser af unges sprog med 'køn' inddraget som en af flere centrale identitetskategorier, sammen med bl.a. etnicitet. I denne artikel præsenteres perspektiver på køn og sprog på baggrund af to københavnske, sociolingvistiske undersøgelser af unge, sprog og identitet. Fælles for undersøgelserne er en forståelse af køn som intersektionelt og relationelt konstrueret og udtrykt gennem stilistiske praksisser.

Indledning

Inge Lise Pedersen er en af veteranerne inden for forskningen i sprog og køn i Danmark. I en oversigtsartikel (Pedersen 1998) beskriver hun udviklingen i sprog-og-køn-forskningen i et nationalt, nordisk og internationalt perspektiv. I den forbindelse efterlyser hun nye undersøgelser inden for forskellige områder. Vi vil i denne artikel tage bolden op og præsentere to undersøgelser som dækker en del af de områder som Pedersen efterspørger mere forskning i.

Udgangspunktet er Pedersens efterlysninger af mere forskning i sprog og køn blandt unge. Hun skriver fx: 'Vi savner en grundig undersøgelse af sprog og køn i ungdomsperioden' (1998: 32) og 'Højt på ønskelisten står en undersøgelse af ungdomssprog i kønsperspektiv' (1998: 34). De undersøgelser vi her vil præsentere er netop undersøgelser af unges sprog, og begge studier har fokus på hvordan kønsidentiteter konstrueres, men det er en pointe i begge undersøgelser at kønsaspektet ikke kan ses adskilt fra andre konstitutive aspekter af identitetskonstruktion.

Perspektiver på sprog og køn

Pedersen beskriver fire forskellige perspektiver på tilgange til forskning i sprog og køn: Deficitsynet, dominanssynet, differenssynet og socialkonstruktionisme/diskurssynet. Deficitsynet er kendetegnet ved at anse kvindelighed som en mangel, og tilsvarende kvinders sprog som mangelfuldt i forhold til mænds. Pedersen fremhæver Otto Jespersen og Robin Lakoff som repræsentanter inden for denne kategori.

Dominanssynet er kendetegnet ved at fokusere på kvinders underordnede magtpositioner i forhold til mænd. Synspunktet er at kvinder agerer anderledes sprogligt, fordi de ikke har adgang til de samme sproglige privilegier som mænd. Eksempelvis ser Pamela

Fishman (1983) på konversationer mellem ægtefæller og tolker mænds og kvinders forskellige sproglige adfærd som udtryk for samfundets ulige magtstrukturer. Dominanssynet kan fungere som en form for *forklaring* på de forskelle som anses som mangler i deficitsynet.

Differenssynet er det syn at mænds og kvinders sprogbrug er forskellig, men ikke underordnet hinanden. Forskellene reflekterer deres tilhørsforhold til to forskellige subkulturer. Mænd og kvinder lever altså i forskellige kulturer som dybest set har forskellige formål med samtalen. Derfor forstår kønnene ikke hinanden – jf. fx Deborah Tannens bestseller med titlen 'You just don't understand' (Tannen 1991). Pedersen fremhæver det problematiske i at differenssynet ved at fokusere på kønnenes forskellige 'kulturer' ser bort fra magtperspektivet (1998: 21).

Endelig nævner Pedersen synet på køn 'som konstruktion', altså et socialkonstruktionistisk eller diskursorienteret kønsperspektiv. Inden for denne retning forstås køn som *performativt* – altså som noget man gør, og ikke noget man er. Kønsegenskaber er ikke ekspressive (i den forstand at noget indre udtrykkes), men performative. De er altså ikke udtryk for en bagvedliggende kerne-identitet, men udgør i stedet selve den identitet de siges at udtrykke eller afsløre (Butler 1999: 180). Butlers forståelse af kønsidentitet fokuserer både på performans og gentagelse:

Gender ought not to be construed as a stable identity or locus of agency from which various acts follow; rather, gender is an identity tenuously constituted in time, instituted in an exterior space through a *stylized repetition of acts*. The effect of gender is produced through the stylization of the body and, hence, must be understood as the mundane way in which bodily gestures, movements, and styles of various kinds constitute the illusion of an abiding gendered self. (1999: 179)

Køn konstitueres i denne forståelse gennem den gentagne udførelse af handlinger, praksisser, som over tid skaber en illusion af et stabilt kønnet selv. Det er dette perspektiv, diskurssynet, vi anlægger i resten af artiklen. Med udgangspunkt i materiale fra to undersøgelser af unge københavnere vil vi analysere sammenhænge mellem sprog og køn ud fra tre forskellige vinkler: vi vil se på køn som baggrundsvariabel i kvantitative analyser, så vil vi undersøge kønnede fremstillinger som en del af stilistiske praksisser, og til sidst inddrager vi en samtaleanalyse og ser på samkonstruktionen af køn. Vores materiale er indhentet i to 1.g-klasser på et københavnsk gymnasium (Quist 2005, 2008) og fire 9. klasser på en københavnsk folkeskole (Maegaard 2007, 2008, under udgivelse).

Køn som baggrundsvariabel

Vi begynder på det mest overordnede niveau hvor vi betragter køn som et spørgsmål om feminint eller maskulint kropstegn. Af tabel 1 fremgår det at der blandt 9. klasse-eleverne er forskelle mellem pigers og drenges udtale mht. seks af ni udvalgte fonetiske variable. Vi gennemgår ikke den fonetiske variation detaljeret i denne artikel (men se Maegaard 2007: 81 ff. for en gennemgang af variablene), idet formålet ikke er at give en indgående beskrivelse af

de enkelte variable, men at vise hvordan variationen hænger sammen med andre stilistiske praksisser.

	Piger %		Dreng %		N Piger	N Dreng
Addentalt (s)	8,0	***	2,8		600	680
[ts]	22,5	***	3,5		600	680
[tʰ]	0,7	***	8,2		600	680
[rʰ]	6,8		7,5		600	680
Kortvok.forl.	18,3		18,4		486	511
[ˈD]	57,8		61,0		521	592
[ʂ]	19,6	***	64,0		153	222
[eN]	27,1	**	56,8		48	44
[qˈJ]	30,9	***	7,3		110	96

Tabel 1. Forskelle på pigers og drenges sprogbrug mht. ni variable. %-kolonnerne viser procentandelen af de forskellige varianter ud af det samlede antal forekomster N af variabelen. Signifikante forskelle (χ^2) er markeret med ** ($p < 0,01$) og *** ($p < 0,001$).

Pigerne bruger signifikant mere addentalt (s), stærkt affrikeret (t) og fremskudt (aj) end drengene, mens drengene til gengæld benytter mere palataliseret (t), postalveolært (sj) og hævet (æng). Denne type kvantitativ sammenligning af kønnenes udtaler har været helt almindelig i sociolingvistikken (fx Eckert & MacConnell-Ginet 2003: kapitel 8). Quist (2005) foretog en kvantitativ sammenligning af dreng og pigers brug af forskellige typer ord, bl.a. slang og bandeord. Optællingen af ordene viste at piger også bruger slang og bandeord, men slet ikke lige så meget som drengene. I tabel 2 og 3 nedenfor er også inddraget kategorien etnicitet. Tabellerne viser at dreng med dansk majoritetsbaggrund i bandede gruppesamtaler har brugt i alt 35010 ord. Heraf er 1,4 % slang og 0,3 % bandeord. Det er en del mere end de tre andre grupper, og forskellen er signifikant.

	Dreng/majoritet	Dreng/minoritet	Piger/majoritet	Piger/minoritet
N	35010	14079	23269	28237
Slang	1,4	0,5	0,5	0,4
Ikke-slang	98,6	99,5	99,5	99,6

Chi-Square: 269,614, d.f.: 3, p = 0,0001

Tabel 2: Slang i procent af totalt ordantal i fire grupper fordelt på køn og etnicitet.

	Dreng/dansk	Dreng/anden	Piger/dansk	Piger/anden
N	35010	14079	23269	28237
Bandeord	0,3	0,1	0,2	0,1
Ikke-bandeord	99,7	99,9	99,8	99,9

Chi-Square: 47,619, d.f.: 3, P = 0,0001

Tabel 3: Bandeord i procent af totalt ordantal i fire grupper fordelt på køn og etnicitet.

Tabellerne 1 til 3 viser os altså at københavnske drenge og piger varierer deres sprogbrug i forhold til hinanden og at variationen bærer en eller anden form for systematik. Tabel 2 og 3 viser endvidere at etnicitet også ser ud til at spille sammen med køn – det er de dansk majoritetsetniske drenge der bruger markant flest slang- og bandeord. Det fortæller os at køn ikke er enerådende kategori, men at køn etableres som social meningsfuld kategori i samspil med andre kategorier.

Kvantitative resultater som disse tegner et overordnet billede af sociale kategoriers sammenhæng med sprog. Vi kan se at køn spiller en rolle. Men hvilken rolle? Hvordan indgår de sproglige forskelle i de daglige praksisser blandt de unge? Hvordan bruges sprog mere konkret til at konstruere kønnede identiteter? Vi kunne godt tænke os mere konkret viden om hvordan de unge bruger sproglige forskelle i deres forhandlinger og konstruktioner af identiteter.

Køn og stilistisk praksis

En anden måde at undersøge sprogs sammenhæng med køn på, er at studere lokale praksisser gennem etnografiske observationer. Eckert & McConnell-Ginet argumenterede overbevisende i en artikel fra 1992 for at sociolingvistikken er nødsaget til at inddrage det lokale niveau hvis man vil forstå hvordan sprogbrugere producerer social betydning gennem sproglig variation – social betydning som knyttes til, ja selv skaber, køn. De foreslog *praksisfællesskabet* som det rette niveau for denne udforskning (Wenger 1998). Vores tilgange til studiet af sprog og identitet blandt de københavnske unge er i høj grad inspireret af Eckert & McConnell-Ginets inddragelse af praksisfællesskabet og praksisperspektivet (Maegaard & Quist 2005). I vores etnografiske undersøgelser har vi set på hvordan københavnske unge gennem stilistiske praksisser bruger bl.a. sproglige forskelle til at gøre køn.

De etnografiske observationer viser at 'køn' er den allermest afgørende kategori når eleverne danner kammeratskabsgrupper. Hvis vi ser bort fra ganske få undtagelser, er det generelle billede at piger er venner med piger, og drenge med drenge. Udover 'køn' viser 'eticitet' sig også at være en vigtig social kategori for eleverne, dog med mange flere og mere komplekse undtagelser. På baggrund af de etnografiske observationer har vi undersøgt hvordan køn og etnicitet indgår i sammenhænge med andre – og temmelig forskelligartede – praksisser, lige fra rygning til tøjstil og håndsoprækning i timerne. Observationerne danner derved udgangspunkt for en beskrivelse af såkaldte stilklynger. Disse klynger er udtryk for mønstre i elevernes dagligt gentagne praksisser. Pointen med dem er at illustrere at betydning (og herunder den sociale betydning koblet til sproglig variation) skabes i et samspil mellem forskellige tegn. Der er altså sammenhænge mellem de sproglige praksisser eleverne deltager i og deres øvrige sociale praksis.

Lad os først se på nogle af resultaterne fra Maegaards undersøgelse af 9. klasseeleverne. Ovenfor viste vi hvordan sproglig variation korrelerer med de helt overordnede

køns kategorier. I tabel 4 nedenfor fremgår det hvordan tre af de otte stilklynger i 9. klasse ser ud. Tabellen viser tre klynger af praksisser, og de har hver fået et mærkat tilknyttet som indikerer hvilke sociale betydningspotentialer der knytter sig til den pågældende klynge. Det drejer sig om stilklyngerne 'nørdedrenge', 'seje etnisk blandede drenge' og 'udlændingepiger'. Praksisserne er inddelt i *positive* og *negative* identitetspraksisser. Der ligger ikke noget værdiladet i termerne *positiv* og *negativ*, men der er tale om forskellige typer af praksisser. Med Bucholtz' ord er forskellen:

Negative identity practices are those that individuals employ to distance themselves from a rejected identity, while *positive identity practices* are those in which individuals engage in order actively to construct a chosen identity. In other words, negative identity practices define what their users are *not*, and hence emphasize identity as an intergroup phenomenon; positive identity practices define what their users *are*, and thus emphasize the intragroup aspects of social identity. (Bucholtz 1999: 211-212)

Egentlig er det ikke muligt at skelne skarpt mellem positive og negative identitetspraksisser, idet en given social identitet netop altid konstrueres gennem opposition. Deltagelse i visse praksisser medfører samtidig ikke-deltagelse i andre, og dermed er positive og negative identitetspraksisser to sider af samme sag. Alligevel kan det være en god idé for overblikkets skyld at inddele praksisserne i de to typer.

	Stilklynge 8 'Nørdedrenge'		Stilklynge 5 'Seje etnisk blandede drenge'		Stilklynge 1 'Udlændingepiger'	
	Pos. identitetspraksisser	Neg. identitetspraksisser	Pos. identitetspraksisser	Neg. identitetspraksisser	Pos. identitetspraksisser	Neg. identitetspraksisser
Rygning		Ryger ikke		Ryger ikke		Ryger ikke
Alkohol	Drikker alkohol		Drikker alkohol			Drikker ikke alkohol
Færden i frikvartererne	Bliver i klassen		Kommer i centralrummet eller udenfor		Kommer i centralrummet	Kommer ikke udenfor
Samvær med andet køn		Har ikke kærester og er ikke sammen med piger i skolen	Har kærester og er sammen med piger både i frikvarter og efter skole			Har ikke kærester, og er ikke sammen med drenge i frikvarter eller efter skole
Færden i byen		Bruger ikke storbyen	Bruger storbyen ikke-institutionelt, dvs. kommer rundt i hele byen, uden voksnes kontrol		Bruger storbyen institutionelt (dvs. kommer rundt i hele byen, men altid i institutionelle rammer, under voksnes kontrol)	
Fritidsaktiviteter	Spejder, computerklub	Ikke sport	Fitness eller fodbold		Går til undervisning i modersmål (typisk arabisk)	Går ikke til sport
Job		Intet job	Arbejder i tøjbutik...	...eller intet job		Intet job
Frokost	Medbragt madpakke		Køber mad i supermarkedet eller på shawmabaren		Køber frokost i supermarkedet eller har boller eller frugt med hjemmefra	

Gangart			'Trippende' gang			
Tøj	Umoderne tøj ifht. mainstream mode. Jeans og gummisko i ukendte evt. billige mærker. Jeans hverken helt stramme eller løse. Løse t-shirts eller sweatshirts i klare farver.		Sort/gråt/hvidt poptøj. Jeans (blå) og bukser i andet stof, som regel sorte. Bukserne er løse, men ikke baggy. T-shirt. Går med smykker, halskæder, som regel tykke guldkæder. Nogen gange kasket. Mærketøj, fx Iceman		Mørkt tøj, lædersko eller -støvler ofte med høje hæle, evt. tørklæde og lange skjorter eller bluser der går ned til midt på låret, guldsmykker, tynde armbånd og halskæder.	
Fremtidsplaner	Gymnasium	Ikke teknisk skole	Gymnasium, evt. HTX eller HHX		Gymnasium	Ikke teknisk skole

Tabel 4. Oversigt over tre stilklynger i 9. klasse, inddelt i positive og negative identitetspraksisser.

Af tabellen fremgår det at de tre klynger er meget forskellige, lige fra hvor man befinder sig i frikvartererne til hvilken frokost man spiser. 'Udlændingepigerne' deltager eksempelvis i helt andre praksisser end drengene, og dette er med til at positionere 'udlændingepigerne' anderledes end fx 'seje, etnisk blandede drenge'. Samtidig er det ikke blot et spørgsmål om at være pige eller dreng, idet eksempelvis de praksisser som konstituerer klyngen 'nørdedrenge' også er anderledes end dem der konstituerer 'seje, etnisk blandede drenge'. Kønsidentitet bliver altså til som del af en større kontekst og ikke i sig selv. Stilklyngerne 'nørdedrenge' og 'seje etnisk blandede drenge' kan begge benyttes i fremførelsen af maskulin identitet, men de to former for maskulinitet er meget forskellige.

Forskellene mellem stilklyngerne fremgår også af de sproglige analyser. Tabel 5 viser hvilke udtalevarianter der er hhv. høj- og lavfrekvente for individer tilknyttet de tre stilklynger.

	Stilklynge 8 'Nørdedrenge'		Stilklynge 5 'Seje etnisk blandede drenge'		Stilklynge 1 'Udlændingepiger'	
	Pos. identitetspraksisser	Neg. identitetspraksisser	Pos. identitetspraksisser	Neg. identitetspraksisser	Pos. identitetspraksisser	Neg. identitetspraksisser
Varianter	Høj brug af: Kortvokalforlængelse	Lav brug af: - addentalt (s) - affrikeret (t) - palataliseret (t) - fremskudt (aj) - ustemt (r)	Høj brug af - palataliseret (t) - alveolært (sj) - ustemt (r) - sam.smlt. af D og foranst. vok. - hævet (æng)	Lav brug af - fremskudt (aj)	Høj brug af - addentalt (s) - affrikeret (t) - fremskudt (aj) - ustemt (r)	Lav brug af - palataliseret (t) - kortvokalforl. - sam.smlt. af D og foranst. vok. - alveolært (sj) - hævet (æng)

Tabel 5. Fonetisk variation i tre stilklynger i 9. klasse.

Individer som gør kategorien 'nørdedreng' bruger altså andre udtaleformer end de andre, og mht. de pågældende varianter markerer 'nørdedrengene' sig især ved ikke-brug, dvs. negative identitetspraksisser. Den eneste variant de bruger relativt meget, er kortvokalforlængelse, hvorimod det for de fleste af de øvrige undersøgte udtalevarianter gælder at 'nørdedrengene' er karakteristiske ved at have lav brug af dem. De undersøgte varianter kan alle betegnes som 'ikke-standard'-varianter, og dermed kan man altså sige at 'nørdedrengenes' sprogbrug er

mere 'standardnær' end deres klassekammeraters. Dette er måske ikke umiddelbart overraskende eftersom 'nørd'-identitet typisk forbindes med noget korrekt, gammeldags og umoderne (Bucholtz 2001) og mange af de udtalevarianter vi her har analyseret, er yngre udtaler. 'Nørdedrenge'-positionen må dog ikke anses for at være en forfejlet udgave af andre mulige positioner (fx 'sej dreng' eller 'pæn dreng') men må ses som en selvstændig position med særlige karakteristika, som er i opposition til alle positioner som kunne siges at ligge inden for mainstream-popkultur (se Maegaard 2007: 149 ff., Bucholtz 1999: 211 ff., Eckert 1989: 48 ff. for mere om dette)

De to øvrige stilklynger, 'seje etnisk blandede drenge' og 'udlændingepiger', er derimod i høj grad karakteriseret ved høj brug af bestemte varianter. Det interessante i denne sammenhæng er imidlertid at de to stilklynger i stor udstrækning står i modsætningsforhold til hinanden mht. brugen af de forskellige varianter. De udtaler som er højfrekvente i stilklyngen 'seje etnisk blandede drenge' er lavfrekvente i stilklyngen 'udlændingepiger'. For de øvrige sociale praksisser som indgår i de to stilklynger er mønstret det samme: De praksisser som indgår i klyngen 'seje etnisk blandede drenge' indgår ikke i klyngen 'udlændingepiger' og omvendt (jf. tabel 4). Dermed kan vi se hvordan de sproglige praksisser benyttes på linie med andre stilistiske praksisser i elevernes daglige identitetskonstruktion.

I Quists undersøgelse (2005) identificeres syv stilklynger, og der skelnes mellem tre maskuline og fire feminine klynger (2005: 198-200). Her skal vi se nærmere på hvordan én af stilklyngerne, stilklynge nummer et, repræsenterer stilistiske ressourcer som bruges af unge hvide mænd til at udtrykke en genkendelig maskulin kønnet identitet. Tabel 6 herunder viser hvilke praksisser der samler sig i stilklynge 1.

- Viser lidt til ingen interesse for undervisning (rækker fx sjældent hånden op når læreren stiller et spørgsmål)
- Bruger skolens bærbare computeren til spil, chat og musik
- Ryger
- Forlader skolens arealer i spise-frikvarteret
- Drikker alkohol i weekenden og taler om det i klassen
- Hiphop-tøjstil
- Nøgne damer som wall paper på de bærbare computere
- Lytter til hiphop- og rockmusik
- Langt (ord)initialt (t)
- Frekvent brug af slang og bandeord
- Ikke multietnolektale træk.

Tabel 6. Stilklynge 1; udøves typisk af drenge med majoritetsetnisk baggrund

De praksisser eller ressourcer som opstilles i tabel 6, udøves i daglige *gentagne* praksisser af nogle bestemte drenge. Det er netop den gentagne praksis der skaber klyngen som adskilt fra

andre klynger (klynger der er kendetegnet ved andre eller modsatte praksisser), og som gør det muligt at skabe stilistiske betydninger gennem deres fremførelse. Dette bliver mere tydeligt hvis vi ser på følgende samtale mellem Olav og Jakob. Olav og Jakob er netop to af kerneudøverne af stilklynge 1. I samtaleuddraget befinder drengene sig i klassen i begyndelsen af en matematiktime. Olav er blevet udstyret med en minioptager som han kan optage sig selv og sine kammerater med. I dette uddrag bruger han optageren til at foregive at interviewe Jakob, og de to opfører en slags sprogligt teater hvori de fremviser en række af de elementer som karakteriserer stilklynge 1.

- 1 ola: hvad vil du kalde denne time
- 2 jak: stener
- 3 ola: dødens pølse?
- 4 jak: også i den grad
- 5 ola: hvad hvad mere
- 6 jak: ((ind i mikrofonen)) også i den grad
- 7 ola: jamen hvad mere
- 8 jak: øhm den rosin der IKKE er i enden af pølsen (.) som der er
- 9 død
- 10 ola: jeg vil kalde den skinkekutter uden skinke
- 11 jak: eller en eskimo (.) der har fået for lidt øl
- 12 ola: ja

Olav indleder med at stille sit ”interviewspørgsmål” idet han rækker mikrofonen hen foran Jakob. Jakob og Olav bryder sig generelt ikke om matematiktimerne, noget de ofte taler om. Derfor er det heller ikke overraskende at Jacob svarer ”stener”, slang som her er brugt i betydningen ’kedelig’. Olav fortsætter og foreslår med et andet slangudtryk ”dødens pølse” som beskrivende for timen. Jakob bekræfter i linje 4 (og gentager i linje 6), men Olav vil have flere ord på, linje 5 og 7. Jakob fortsætter derfor ved at associere til udtrykket ’rosinen i pølseenden’. Han vender udtrykket om og kalder matematiktimen for ”den rosin der IKKE er i enden af pølsen”. Olav bygger videre på associationsrækken ved at bidrage med ’noget med pølser der mangler noget’. ”Skinkekutter” er slang for pølsevogn. Jakob drejer da i linje 11 associationsrækken ’noget uden noget’ til ”en eskimo (.) der har fået for lidt øl”. Olav bekræfter i linje 12.

Vi kan gøre flere interessante observationer i denne korte sekvens som har med drengenes stilistiske praksisser at gøre. For det første bruger de samtalsituationen og associationslegen til i fællesskab at udøve en oppositionel attitude til skolen og undervisningen – noget der er karakteristisk for stilklynge 1 (og som adskiller dem fra en anden maskulin stilklynge, nummer 3, som fremviser positiv indstilling over for skolen). Eksemplet viser at denne udøvelse sker i et fælles samarbejde hvor Olav og Jakob tur-for-tur viser for hinanden samt skaber en fælles forståelse af at matematiktimen er kedelig. I denne

udøvelse bruges de for stilklynge 1 karakteristiske sproglige ressourcer, nemlig først og fremmest slangudtryk, men også i linje 1 Olavs kraftige/lange affrikation af det initiale T i *time*. Endelig i linje 11 inddrager Jakob emnet 'alkohol' i sin vittighed om en eskimo der har fået for lidt øl. Det er også et typisk træk ved stilklynge 1 at tale om alkohol.

Samtalen kan karakteriseres som typisk for Olav og Jakob. Deres sam-konstruerede fremstilling af sig selv og hinanden udtrykker en genkendelig identitet som i praksisfællesskabet forbindes med de 'seje danske drenge' (jf. Quist 2005: kapitel 15). Denne identitet, eller mere præcist *persona* (for uddybning se: Quist 2005: 66-68), er naturligvis ikke den eneste mulige at udøve for gymnasiedrenge. De andre stilklynger stiller også andre muligheder op (Quist 2005: 198ff). Flere har peget på at forskningen i køn og sprog har haft en skævvredet tendens til at fokusere på hvordan kvinder taler og bruger sprog til at konstruere sig selv som feminine. Dette på bekostning af forskning i mænds sprog og konstruktion af maskulinitet, specielt i "vennesamtaler" (Pedersen 1998: 35; Johnson & Meinhof 1997). Analysen af Olav og Jakob bidrager til at rette lidt op på denne ubalance – det er, naturligvis, ikke kun piger og kvinder der bruger sprog til at fremstille sig selv. Stilklynge 1 og samtaleeksemplet med Jakob og Olav viser hvordan stilistiske ressourcer bruges aktivt af aktørerne til at præsentere en genkendelig maskulin persona, en af flere mulige (i Olav og Jakob's tilfælde en persona der forslagsvis kaldes 'sej', Quist 2005: 275).

Køn i interaktion

I de to forrige afsnit har vi altså set på køn som kategori i kvantitative analyser og som socialt betydningssskabende i stilistiske praksisser og identitetsfremstillinger. Vi vil nu inddrage endnu en analysevinkel i vores undersøgelse af den sociolingvistiske sammenhæng mellem køn og sprog, og se på et eksempel på hvordan drenge og piger i fællesskab, på samtaleniveau, gør det muligt at gøre køn som hhv. drenge og piger. At gøre køn er aldrig en individuel præstation, men et samarbejde som kræver omgivelsernes med-ageren (Eckert & McConnell-Ginet 2003: 31). Det ses i samtalen mellem Olav og Jakob ovenfor, og det ses – måske endnu tydeligere – når vi analyserer samtaler mellem drenge og piger.

Det følgende samtaleuddrag er fra en gruppeoptagelse med to drenge, Doran og Malte, og tre piger, Catrine, Lene og Laila. De spiller brætspillet Trivial Pursuit, og de har fordelt sig i to konkurrerende grupper – drengene versus pigerne. Inden de begynder at spille, finder følgende samtale sted:

- 1 len: vi er de lyserøde så
- 2 dor: det er ikke i det her spil=
- 3 mal: =hallo Doran du ved godt det er flovt hvis vi taber til de der ikke=
- 4 dor: =vi er gangstablå
- 5 mal: [gangstablå ((ler))]
- 6 len: [okay man man skal slå om] og starte
- 7 dor: jo det der det gangstafarve

8 len: ((ler))

I linje 1 vælger Lene sit holds farve på den spillebrik som skal repræsentere dem på brættet: ”vi er de lyserøde så”. Det er lidt uklart hvad dette ”så” henviser til. Drengene har ikke valgt deres brik endnu. Der har ikke fundet nogen tidligere handling sted som ”så” viser tilbage til. Man fristes derfor til her at tolke ”så” som en markør der viser at lyserød er det ’indlysende’ farvevalg for Lene, Catrine og Laila *fordi de er piger*. Farven bringes altså i spil som et tegn der ”medperformer” deres hold som kønnet.

Farver hører til de mest almindelige tegn som vi ”kønner” i praksisser – Eckert og McConnell-Ginet skriver at farver er:

...so integral to our way of thinking about gender that gender attributions have bled into our view of colors, so that people tend to believe that pink is a more “delicate” color than blue. This is a prime example of the naturalization of what is in fact an arbitrary sign.
(2003: 16)

Farven lyserød er om noget den farve der forbindes med femininitet i vestlig kultur (Koller 2008), og den lyserøde spillebrik står derfor til rådighed for pigerne som et tegn der aktivt kan inddrages i deres identitetsfremstillinger over for drengene. Doran og Malte følger op og vælger ligeledes en ”kønsmatchende” farve i linje 4, ”vi er ganstablå”. Malte følger umiddelbart op i linje 5 og gentager leende ”gangstablå”. Han anerkender dermed Dorans farvevalg og markeringen af ”gansta” som relevant. Pigerne derimod kommer ikke med nogen respons som signalerer anerkendelse af Dorans farvevalg. Lene fortsætter spillets forløb i linje 6 med at tale om at ”man skal slå om at starte”. Doran gentager derpå farvevalget og understreger med markøren ”jo” i linje 7 at ”det er gangstafarve”. Dét får så Lene til at reagere med en leen som får en anerkendende funktion – hun får hermed signaleret sin medviden om at Doran og Malte er ”gangstablå”.

Pointen med denne korte sekvens er at illustrere drengene og pigernes interaktionelle samarbejde om at skabe kønnede positioner og oppositioner. Doran og Lene inddrager de potentielt kønnede betydninger som farverne blå og lyserød gives i vestlig kultur, til at opstille de oppositionelle, og i brætspillet konkurrerende, grupper – drengene versus pigerne. Denne relation udbygges sekventielt i samtalen, tur for tur: Lene bringer det kønnede betydningspotentiale for lyserød ind i samtalen, Doran besvarer med inddragelsen af farven blå – der kvalificeres til en særlig slags blå, ”gangstablå” – som igen i fællesskab bekræftes af først Malte, så Lene¹.

¹ For flere analyser af lignende eksempler på køns samkonstruktion i samtaler se Østergaard, Mathilde og Pia Quist: Pink and Gangsta Blue – co-construction of gender in conversations. Submitted 2008.

Konklusion

I denne korte artikel har vi vist eksempler på at køn spiller en væsentlig rolle i relation til sproglig variation blandt de undersøgte københavnske unge. I de kvantitative analyser hvor køn inddrages som baggrundsvariabel, viser køn sig at give signifikante forskelle – drenge og piger fremviser forskellige mønstre i udtaler og brugen af slang og bandeord. De etnografiske undersøgelser af stilistiske praksisser viser at køn står helt centralt i elevernes stilistiske selvfremstillinger. Og sidst, samtaleanalyserne af hhv. Olav og Jakob og Doran, Malte og Lene illustrerer at køn forhandles og præsenteres sekventielt i sproglige interaktioner hvori kulturens og praksisfællesskabets tegn og ressourcer inddrages. De forskellige vinkler på sammenhænge mellem sprog og køn, og køn og sproglig variation som vi har vist eksempler på, indikerer at køn er et komplekst socialt fænomen som griber ind i – og som skabes på – mange niveauer i det sociale. De viser også at køn i høj grad er en sproglig konstruktion – som forhandles og gøres med sproglige tegn.

Man hører af og til en sociolingvist eller to mumle at 'køn' vist ikke (længere) trænger sig på som en relevant kategori i variationistisk sociolingvistik. Artiklen her skulle gerne have vist at dette langt fra er tilfældet. Kønsperspektivet bør (stadig) være centralt for sociolingvisten – af den enkle årsag at køn er en væsentlig, og vi vil hævde *den væsentligste*, identifikationskategori som individer skaber social betydning med og handler i forhold til. Det at gøre sit køn genkendeligt gennem bl.a. stilistisk praksis, er – med butlersk terminologi – en performativ handling som gør individer til subjekter. Der er ingen vej uden om køn i det sociale sprogspil, og derfor heller ikke i sociolingvistikken.

Ligesom Inge Lise Pedersen forbilledligt afsluttede sin NyS-artikel om sprog og køn med en ønskeliste for fremtidig forskning, vil vi runde af med at pege på områder som vi håber fremtiden i højere grad vil inddrage i sprog-og-køn-forskningen. Vi forstår, som vist i artiklen, køn som intersektionelt og relationelt konstitueret. Med det mener vi at køn bliver til i samspillet med det sociale, det sproglige, med andre sociale kategorier og identifikationer, fx etnicitet og alder. Et sådant syn på køn har nogen tid været dominerende blandt kønsforskere (fx Staunæs 2004 og Bissenbakker 2008), men har ikke været fremtrædende i sociolingvistikken. Man kunne ønske at det intersektionelle perspektiv på sprog og køn blev udforsket yderligere, og at det for eksempel blev inddraget i sociolingvistiske analyser af sprogholdninger og sprogforandring. I den amerikanske og britiske sociolingvistik har det de senere år været kilde til debat at queerteori (fx Butler 1999) og teori om magt og begær (fx Foucault 1994) er blevet inddraget i den sociolingvistiske udforskning af sprog og køn og sprog og seksualitet (Bucholtz & Hall 2004; Cameron & Kulick 2003). Debatten har været frugtbar og pustet liv i diskursperspektivet og den muligvis lidt henslumrende sprog-og-køn-forskning. Man kunne håbe at denne debat også vil få afsmittende effekt på det danske og skandinaviske forskningsmiljø, og at også forskning i 'sprog og seksualitet' på et tidspunkt vil få dansk forskningsgrund.

Litteratur

- Bissenbakker Frederiksen, Maja 2008: *Dannelse og dissonanser: En normativitetskritisk undersøgelse af det danskfaglige curriculum's subjektkonstruktioner specielt med henblik på italesættelsen af køn og etnicitet*. Ph.d.-afhandling, Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab. Københavns Universitet.
- Bucholtz, Mary 1999: "Why be normal?": Language and identity practices in a community of nerd girls. *Language in Society* 28. 203-223.
- Bucholtz, Mary 2001: The Whiteness of Nerds: Superstandard English and Racial Markedness. *Journal of Linguistic Anthropology* 11/1. 84-100.
- Bucholtz, Mary & Hall, Kira 2004: Theorizing identity in language and sexuality research. I *Language in Society*. 33, 469–515.
- Butler, Judith 1999: *Gender Trouble. Feminism and the subversion of identity*. New York: Routledge.
- Cameron, Deborah & Kulick, Don 2003. *Language and sexuality*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Eckert, Penelope 1989: *Jocks and Burnouts. Social Categories and Identity in the Highschool*. New York: Teachers College Press.
- Eckert, Penelope & McConnell-Ginet, Sally 1992: Think Practically and Look Locally: Language and Gender as Community-Based Practice. I *Annual Review of Anthropology* 21. 461-490.
- Eckert, Penelope & MacConnell-Ginet, Sally 2003: *Language and Gender*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Fishman, Pamela 1983: Interaction. The work women do. I Thorne, B., Kramarae, C. & Henley, N. (eds.): *Language, gender and Society*. Cambridge MA: Newbury House. 89-101.
- Foucault, Michel 1994: *Viljen til viden. Seksualitetens historie I*. Frederiksberg: Det lille Forlag.
- Johnson, Sally & Meinhof, Ulrike Hanna (eds.) 1997: *Language and Masculinity*. Oxford: Blackwell.
- Koller, Veronika 2008: "Not just a colour": pink as a gender and sexuality marker in visual communication. I *Visual Communication*, Vol. 7, No. 4, 395-423.
- Maegaard, Marie & Pia Quist 2005: Etnografi, praksis og sproglig variation – om etnografisk metode i udforskningen af sproglig variation som social praksis. I *NyS* 33. København: Multivers. 42-73.
- Maegaard, Marie 2007: Udtalevariation og -forandring i københavnsk. En etnografisk undersøgelse af sprogbrug, sociale kategorier og social praksis blandt unge på en københavnsk folkeskole. *Danske talesprog* 8. 1-277.
- Maegaard, Marie 2008: Sprogbrug og social betydning blandt københavnske 9. klasseselever. I *Dansk Pædagogisk Tidsskrift* 1/08. 44-53.

- Maegaard, Marie (under udgivelse): Linguistic practice and stereotypes among Copenhagen adolescents. I Svendsen, B.A. & Quist, P. (eds.): *Multiethnolects and Linguistic Practices in Multiethnic Urban Scandinavia*. Bristol: Multilingual Matters.
- Pedersen, Inge Lise 1998: Sprog og køn. *NyS* 24. 9-40.
- Quist, Pia 2005: *Stilistiske Praksisser i Storbyens Heterogene Skole. En etnografisk og sociolingvistisk undersøgelse af sproglig variation*. Ph.d.-afhandling Nordisk Forskningsinstitut, afd. for dialektforskning. Københavns Universitet. Under udgivelse/2009 hos Museum Tusulanum.
- Quist, Pia 2008: Sociolinguistic approaches to multiethnolect: language variety and stylistic practice. *International Journal of Bilingualism*. Volume 12. Number 1&2. 43– 61
- Staunæs, Dorthe 2004: *Køn, etnicitet og skoleliv*. København: Samfundslitteratur.
- Tannen, Deborah 1991: *You just don't understand*. New York: William Morrow.
- Wenger, Etienne 1998: *Communities of Practice. Learning, Meaning and Identity*. Cambridge: Cambridge University Press.